

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Om historisk Vidskab eller: om Krønikens Begreb

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Om historisk Vidskab eller: om Krønikens Begreb", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 218. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: [https://tekster.kb.dk/text/gv-1816\\_297\\_9-txt-shoot-idm103.pdf](https://tekster.kb.dk/text/gv-1816_297_9-txt-shoot-idm103.pdf) (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

## Om historisk Vidskab

eller:

### om Krønikens Begreb.

Er det vist, at *Mennesket* er den høieste Gaade som ved menneskelig Fornuft kan løses, og at denne 219Gaades Løsning umulig kan være et Øiebliks, en enkelt Mands eller Tidsalders Værk, men at den kun kan efterhaanden under Tidens Løb og Slægternes Følge løse sig selv; er dette vist, som det jo maae være, naar man ikke kan sige at Fornuften kan begribe hvad der overgaaer dens Forstand, at en enkelt Mand er det fuldkomne Menneske, eller en enkelt Tidsalders Mennesker den hele Menneske-Slægt, lutter Ting som aabenbar stride mod Sandhedens Grundlov (Modsigelsens Grundsætning); saa er det følgelig vist, at enhver som vil i Sandhed begribe noget af de menneskelige Vilkaar, maae betragte Mennesket historisk, og at ingen kan begribe mere deraf, end hvad der til hans Tid har udviklet og forklaret sig, og som han historisk kan tilegne sig, thi ligesom *Mennesket i det Hele* ei kan begribe noget Høiere end *sig selv*, saaledes kan ogsaa den enkelte Tidsalder og det enkelte Menneske umulig begribe noget Høiere end *sig selv*, og det maae nødvendig giælde i det indvortes som i det udvortes Liv, i det Aandelige som i det Legemlige, at *ingen kan begribe meer end han kan udtrykke*. Heraf seer man da, hvor ugrundet *den* Indvending mod Philosophien er, at den skulde være usikker, fordi Grublerne ei alene hos de forskiellige, men tit hos samme Folkefærd, have 220havt de mest afvigende Meninger om de menneskelige Vilkaar; thi det er jo aabenbart, at naar *Dele* udgive sig for det Hele, da lyve de alle, og *Løgnerne har nødvendig ligesaamange Skikkelser som der er virkelige Dele*. Nu er jo den sande, aandelige Grund til Fleerheden af Folkefærd i aandelig Forstand ingen anden, end at Menneskeslægten bestaar af saamange aandelige Hoveddele, der prøve paa at udtrykke det hele Menneskeliv, hvoraf de udgiøre en mere eller mindre ufuldstændig Deel, eftersom de drage mere eller mindre skarpe Grændselinier mellem sig og andre Dele, eftersom de i Aand og Hjerter omfatte mere eller mindre den hele Menneskeslægt, og det er da klart, at jo mere indskrænket et Folks Forestilling af og Følelse for Menneskeslægten er, desmere indskrænket maae dets Begreb om Mennesket vorde, thi hvad man ei engang levende kan forestille sig, kan man umulig nogensinde komme til at begribe. Nu staaer atter det enkelte Menneske i samme Forhold til sit Folkefærd, som det til den hele Menneskeslægt, og hvormedet han da skal kunne begribe, beroer følgelig, først paa hvormedet hans Folkefærd i det nærværende Øieblik kan begribe, og dernæst paa hvormedet Deelagtighed han har i sit Folkefærds Begreb. At disse Ting ere unægtelige, vil udentvivel enhver 221tænksom Mand indrømme, naar han betænker, hvilken klar og til alle Tider erkendt Sandhed her anvendes, den nemlig: non omnia possumus omnes; hvor unægteligt det er, at et Menneske paa Sandheds Vei kan ikke gjøre mere end: gaae *i sig selv, samle, betragte, betænke og besinde sig*, og at han ved alvorlig med Tankerne at gaae *fra sig selv*, gaaer sandelig og bogstavelig *fra Forstanden, forsaavidt* som han vil gaae videre end han kan komme. Det er da, mener jeg, aabenbart, at intet Folk og ing en Mand kan begribe meer end hvad de virkelig kan tilegne sig, hvad der virkelig er og lever i dem, og det er da ikke længere forunderligt, at mange saakaldte Philosopher, der ei alene vilde begribe hvad der i Tiden laae bag dem, men selv hvad der først skulde dages i Tidens Løb, maatte være uenige og paastaae megen Daarskab, da de ligefrem byggede Alt paa den Daarskab, at Menneske-Slægten var allerede *fuldkommen* og det i dem, en Daarskab der kun er tilgivelig hvor den er *ubevidst*, men altid en Følge af Stolthed, thi intet Menneske der har sin Forstand, har saa lidt, at han jo godt kan begribe det er Stolthed at ansee sig selv for det fuldkomne Menneske, eller at ville med Fornuften overflyve sig selv. Man mærke for Resten at det her 222ingenlunde er Hensigten at fælde haarde Domme over de enkelte Mennesker, der have paataget sig at begribe og forklare Mennesket, det er endog vist at endeel af dem havde mindre Stolthed end mangan Een, der slet ikke bekymrer sig om de store Spørgsmaale, det er endog klart hvorledes de, naar de savnede en guddommelig Aabenbaring eller Troe paa dens Sandhed, saare let kunde indbilde sig, at det var muligt med al Ydmyghed og Beskedenhed at paatage sig det stolte Værk, deels fordi de manglede klart Begreb om de første aandelige Forhold, og deels fordi de toge Fortidens Grublere paa Raad med sig, uden at indsee hvorlidet Andres Begreber kunde hjælpe dem, med mindre de selv kunde tilegne sig disse, og at det igien var umuligt, med mindre de vare dem naturlige, hørde til den Kreds af Begreber som deres Folkefærd, og de i det, vare *skikkede*, og for nærværende Tid modne, til at omfatte. Kun for at indskiærpe denne vigtige Sandhed, ei for at dømme nogen Enkelt, tales her, og efterat have forebygget, saavidt mueligt, Misforstand i denne Henseende, vende vi os til et Spørgsmaal, som udentvivel hver tænksom Læser paa dette Stade bliver vaer, og som ved første Øiekast kan synes endnu mere vigtigt, og vanskeligt at besvare, end det virkelig er; Spørgsmaalet nemlig: hvorledes det er 223mueligt at noget Folk og nogen Mand kan komme til sande og sunde, almeengyldige Begreber om det ganske Menneske, den hele Menneskeslægts Udvikling? Sligt maatte jo vel synes umuligt, naar det hænger saaledes sammen med Folkenes og de Enkeltes Vilkaar som sagt er, thi vel udtrykker Historien Menneskets Udvikling, men ikke heel i noget Folk, kun stykkeviis i de adskillige Folk, der efter, eller ved Siden af hinanden, have

kundgjort i Sprog og Bedrift noget aandeligt Liv, og maae ikke nu de fremmede Folks Historie ligge ligesaa ube gribelig for hvert enkelt Folk, som fremmede Begreber for den enkelte Tænker, ja giælder ikke det samme igien om et enkelt Folkefærds Historie, der vel udtrykker det ganske Folks Udvikling, men kun stykkeviis i adskillige Slægter og Enkelte, der ikke synes i en enkelt Slægt og Mand at kunne forene sig, uagtet det dog kun er igiennem Enkelte Folket kan begribe sig selv? Saalænge vi eensidig betragte dette, synes det virkelig at vi maatte opgive alt Haab om klare, aandelige, almeengyldige *Menneske-Begreber*, men at det dog vilde være saare overilet, mærke vi snart, naar vi vende Spørgsmaalet om, thi var *Samlingen* umulig, var vel *Skilsmissen* ogsaa, og den Eenhed der kan udvikle sig hensigtsmæssig i adskilte Dele, maae ogsaa igjen *kunne 224samles* i en Eenhed, som for Begrebet forudsætter en Enkelthed, ja den maae *skulle* det, thi en Udvikling hvis Maal ikke er Klarhed, vilde være en *hensigtsløs* Udvikling, og var da ingen Udvikling, da den forudsætter Hensigt. Altsaa, enten foregaaer der ingen Udvikling i Menneske-Slægten, eller og maae den Udvikling have til Hensigt at Mennesket skal komme til at begribe sig selv, og det er da kun Spørgsmaal, om vi skal antage at der er ingen *Menneske-Slægt*, men kun enkelte Mennesker, eller rettere Skabninger til, uden alt *aandeligt* Slægtskab. Sligt har man jo virkelig, trods Aabenbaring, Historie og daglig Erfaring, paastaet eller forudsat, da man nægtede det *aandelige* Slægtskab *der*, hvor det er allerklarest, mellem Forældre og Børn, der saaledes bleve til en blot legemlig Afsætning, som anden Ureenlighed. Det er imidlertid unægteligt, at der er aandeligt Slægtskab til, dersom det er vist at det ene Menneske kan virke aandelig paa det andet, dersom det er vist at det ene Menneske kan forstaae det Andets Tungemaal, dersom der er *Sprog* til, thi *Ordet* som Udtryk for Forestillinger, Følelser og Begreber, er jo et *aandeligt* Legeme, og kunde man tænke sig to aldeles ubeslægtede Aander, da var det dem og aldeles umuligt at forstaae eller virke *aan225delig* paa hinanden, thi de maatte jo da være aldeles fremmede for hinandens Forestillinger, Følelser og Begreber. At nu et saadant Tilfælde er umuligt fordi det forudsætter to *indskrænkede Uafhængigheder*, som er en dobbelt Selvmodsigelse, det er aabenbart, men det er vel værd at lægge Mærke til, at den samme Vidskab der nægtede alt aandeligt Slægtskab mellem Menneskens Børn, paa det Stærkeste forfægtede ikke allene Muligheden af aandelig Vexelvirkning, men endog den Umulighed, at en Aand kunde skabe en anden efter eget Tykke, at man ved Opdragelsen kunde give hvilketsomhelst Barns baade Tankegang og *Villie* hvad Retning man vilde, altsaa at det ene Menneske var paa eengang, og i *samme Henseende* baade *aldeles uafhængig* og *aldeles afhængig af Andre*. Naar vi nu imidlertid vende os fra dette Virvar af Modsigelser til den klare Sandhed, at Alt hvad der kan staae i aandelig Vexel-Virkning sammen, er ogsaa aandelig beslægtet, og at altsaa vi samtidige Mennesker ikke alene ere i Slægt med hinanden, men ogsaa med de forrige Slægter, siden deres Ord kan virke paa os, og den Aand der virkede umiddelbar paa vore For-Ældre, unægtelig igiennem dem har virket middelbar paa os Alle; 226naar vi indsee det, da maae vi vel tillige indrømme, at der foregaaer en aandelig Udvikling i Menneske-Slægten, men klart bliver det, naar vi betænke at en saadan Udvikling unægtelig finder Sted i det Enkelte, at vi saaledes kan begribe *det Samme* som Fædrene begreb i Valdemarernes eller Tredie Christians Dage, og begribe *Mere til*, thi det beviser unægtelig baade aandelig Slægtskab og Udvikling, og finder en saadan Sted med et enkelt Folk, da maae den finde Sted med alle dets aandelige Frænder, med den hele Menneske-Slægt hvortil det hører, thi deri bestaaer jo netop Slægtskabet, at de ere Dele af eet aandeligt Heelt, skikkede til Vexel-Virkning, og altsaa alle beskikkede til en sammenstemmende Udvikling, der ender sig med Forening. Meget nemmere lod den samme Ting sig bevise under den Forudsætning at Mennesket er en Guds Skabning, og dets Liv i Verden den evige Sandheds timelige Aabenbarelse, thi Gud kan ikke have skabt eller opholde Menneske-Slægten for og til Intet, Sandheden kan ei aabenbare sig timelig uden ved en Udvikling, og i en bestemt Hensigt, som maae være dens Forklaring; men saa visse disse Forudsætninger ere, og saa klart de end kan bevises, forklare de dog ikke Historien, men drive os kun til den, og skal netop selv forklares i den.

227Vi vende da tilbage til hvad Historien unægtelig beviser, at der giennem Tiden foregaaer en aandelig Udvikling i Menneske-Slægten, og at den maa naae sin Hensigt følger af sig selv, om vi end slet ikke endnu kunde begribe *hvorledes*, Noget vi veed var dulgt for de fremfarne Slægter, og dog gik Udviklingen for sig, det stærkeste Beviis for, at hvor *Grunden* til Menneskets Tilværelse ligger, der ligger og Kraften til at fremme Udviklingen. Man kunde altsaa gierne afvise Spørgsmaalet om Muligheden af almeengyldig Vidskab med den Formaning til hvert Folk og hver Enkelt: stræber kun I at indprænte eder og følge Sandheden, da vil I eller Efterslægten upaatvivlelig faae at see *hvorledes* den forklares i Menneske-Livet, og føle I ikke at I udgiøre en aandelig Eenhed med Forfædrene og Efterslægten, da forklare sig i det Mindste ikke i eder de sande Begreber om *Mennesket*, og I have da kun at vogte eder for Lysten til at sætte eders Enkelthed i Heelhedens Sted! Naar man imidlertid nøiere betænker denne Afviisning, da turde man finde, at selv i den ligger nogen Oplysning om det Spørgsmaal den skulde dæmpe, thi ligesom den aandelige Eenhed midt i Skilsmissen og Afvexlingen er Historiens Hemmelighed, saaledes er det klart, 228at findes der i Mennesket en Følelse for denne Hemmelighed, da kan der ogsaa udvikle sig et Begreb derom, da Begrebet kun er Følelsens Forklaring, og en saadan Følelse maae der nødvendig findes, naar hiin Eenhed er *virkelig*, thi da maa den jo virke paa Mennesket i hvem den udvikler sit Begreb, denne aandelige Virkning kalde vi rettelig *Indtryk* og Modtagelsen af Indtrykket er *Følelse*. At nu ogsaa denne Følelse er alle Mennesker naturligt, maae vi vel kalde unægteligt, ihvorvel Dybden, Kraften og Klarheden ere saare forskiellige. Det er jo saaledes vist, at vi alle have en naturlig Følelse af Eenhed med vore Forældre, og at vi derfor, om vi end selv ere barnløse, kan have en meget levende Forestilling om Eenhed med en tilkommende Slægt, ja vi tvivle intet Øieblik om, at et Menneske der stod i Midten af Tiden, saae en Række af sine Fædre lige til dens Begyndelse, og af sine Børn lige til dens Ende, jo baade kunde, og maatte naar Hjertet var inderlig kiærligt, føle sig i Aanden virkelig

forenet med dem alle. Vi indsee da let at det her kommer an paa, om der gives Folk og Enkelte i dem, der med levende Følelse kan betragte alle de forrige Mennesker i *Sandhed* som sine Fædre, de Samtidige som Sødskende, og Efterkommerne som fælles spæde Børn, thi hvor denne Eenheds-Følelse findes, 229der kan og vil den betimelig forklare sig til et tydeligt Begreb, frembringe Slægter og Enkelte i dem, som mægte stykkeviis at begribe den historiske Udvikling i sin Almindelighed, i sit Udspring af Eenhed og sin Fremgang til Forening.

Men nu maae man vel spørge, hvorvidt denne Dybde i Medfølelse er mulig, spørge saa, uden derfor at høre til den trangbrystige Hob, der kun haver Hjerterum til de Følelser der giennem Sandserne paanøde sig; man maae vel spørge om ikke Skilsmissen i Menneske-Slægten mellem de adskillige Folkefærd med *saa forskiellig Aand som Sprog*, reiser en Skranke den menneskelige Følelse ei med al sin Kraft mægter at giennembyrde, om end Indbildnings-Kraften overflyver, og Fornuften bandlyser den? Saa maae vi spørge, og her, som overalt hvor Talen er om aandelig, uegennyttig, almindelig Kiærlighed, her staaer Forstanden stille hos hver alvorlig Mand som ikke vil skuffe sig selv, men oplyses om de menneskelige Vilkaar som de ere i Sandhed, og som vi finde dem i os selv. Det være sig Lærd eller Læg, Manden med det stærke eller med det skiøre Hoved, alle mærke de grandt at Kiærlighed er Lovens Fylde, vi maae i vore Undersøgelser om Mennesket vende os hvorhen vi vil, overalt opdage vi, at denne Kiærlighed ene kan løse Gaaden, 230og maae da være Menneskets Bestemmelse, men søge vi den hos os selv uden Skrømt, da savne vi den og finde vi den i Fortid eller Samtid, da fristes vi til at mene det er kun dens blotte Skin, og dermed søge Mange at berolige sig, uden at betænke, deels hvorlidet det kan hjælpe dem, om ogsaa alle Andre savnede hvad der ene udgjør den sande Menneskelighed, deels hvor umulig det kunde skeet, som vi veed at være skeet, dersom ikke den sande, dybe Kiærlighed havde mangengang rørt sig i Menneske-Hjerter, og indaandet Tilværelsen et Liv og en Betydning, som der ofte maatte Aarhundreder til at forøde og forgiætte. Jeg vil imidlertid her kun, som i Forbigaaende, minde om det store Savn, paa hvilket ei Kundskab eller Engle-Forstand mægter at bøde, minde om at ligesom Kiærligheden i sig selv er ubegribelig, saaledes er dens Undfangelse og Vext i vort Hjerte det ogsaa, naar vi kun ikke indbilde os at Egenkiærlighed og sandselig Blødhed er den sande, uegennyttige Kiærlighed, og ei meget mere dens arrigste Fiender under Venskabs Maske, endelig minde om min faste Overbeviisning, at uden Christendom er Kiærlighed umulig, og om den klare Sandhed, at hvem der tiltroer Jesus hiin uegennyttige, hele Slægten omfattende Kiærlighed, og agter ham dog for samme Vilkaar undergivet som 231vi, maae, naar han holder hardt ved sin Vished, troe paa Christus eller fortvivle.

Dette maatte nødvendig erindres, om aldrig for Andet, saa dog for at minde om, at naar jeg taler om Folkefærds og Enkeltes Bekvemhed til sand aandelig Bedrift, da forudsætter jeg *Christendom*, uden hvilken de ere aldeles udygtige baade til at ville og fuldbringe noget i Aandens Verden som kan staae sin Prøve for Sandhed. Men, uagtet det nu er aldeles vist, at hiin almindelige, dybe Kiærlighed er umulig uden Christendom, og mulig for hver Christen, af hvad Folk han end er, thi hos Sandheden er ingen Persons Anseelse, saa bliver det derfor ikke mindre vist, hvad Historien unægtelig stadfæster, at Aands-Uligheden mellem Folkene ei ved Christendommen er blevet ophævet, hvilket allerede er en Følge af, at *som de vare Folk til, saa bleve de Christne*; men her maae dog ikke glemmes, at det var *Skillerummet* mellem Folkenes *Hjerter* Christendommen vilde nedbryde, ingenlunde *Adskilligheden* i deres aandelige Vilkaar den vilde *ophæve*; til Lemmer paa eet aandeligt Legeme vilde den gjøre alle Folkefærd, men ingenlunde til een og samme Lem, alle Menneske-Aander vilde den forene i Kiærligheds og Sandheds Aand, alle Evner og Kræfter vilde den 232vække og fornye og hellige til Sandheds Tjeneste; i det som varer evindelig, i *Kiærlighed*, vilde den gjøre alle Mennesker lige, men ingenlunde i det Stykkevise som skal afskaffes naar det Fuldstændige kommer, ingenlunde i aandelige Gaver, som udskiftes efter Slægtens Tarv, efter de evige Grundlove for timelig Udvikling, Udfyldning og Opbyggelse, i ingen Henseende vilde Christendommen ophæve men opfylde Loven. Naar da Folkefærd, som kalde sig Christne, kives om deres Gaver, Fortrin og Mangler; paastaae særdeles Ypperlighed, aftrætte hinanden deres Roes og vil være aandelig uafhængige, da skeer det kun fordi de ere ikke hvad de kaldtes til, da gaaer det med dem, som naar de enkelte Mænd eller Slægter i et Folk misunde og trodse hinanden og vil alle være de Ypperste, da gaaer det som overalt hvor Legemet opløses i Lemmernes Krig; og under et saadant Forhold er det aabenbart, at intet kan trives i Verden, som kun har sin Rod i uegennyttig, aandelig Kiærlighed og det har dog aabenbar al aandelig Sandhed. Naar saaledes ethvert Folk stræber efter Fortrinnet i al menneskelig Kundskab, og anseer sine Mangler for en Skam det maa søge at afstryge, eller i det Mindste saa godt som muligt at dølge for sig selv og andre, da gaaer det som naar et Folk vil legem<sup>233</sup>lig afsondre sig, drive alle menneskelige Handteringer med Eftertryk for at kunne undvære, og, om muligt, i Alt overgaae alle andre, da gaaer det som naar en enkelt Mand vil udtømme alle Videnskaber eller drive alle Handværker, Alt forkvakles, intet fuldkommes, latterlig Forfængelighed, daarlig Storagtighed og formastelig Stolthed drive deres Spil, og arbeide paa at forhindre al sand Udvikling og Videnskabelighed, som uden venlig og ydmyg Vexel-Virkning, beskeden Tilfredshed med sin beskikkede Deel, og *kiærlig* Tilegnelse af Andres Arbeide og Ypperlighed er aldeles umulig. At nu især det attende Aarhundrede har gjort sig skyldig i den Brøde, selv at ville være og gjøre Alt, derom tillader Historien ei paa mindste Maade at tvivle, thi ligesom det prøvede paa at løsrive sig fra de forrige Tider, saaledes seer man tydelig hos alle noget livlige Folkefærd, hvad man før kun saa hos enkelte, en overveiende Lyst til at løsrive sig fra al aandelig Afhængighed, og saavel i aandelige som i legemlige Ting at være *sig selv nok*, saaledes saa man i alle slige Folk den samme Lyst kundgiøre sig hos de Enkelte, og *Frihed* var, skiøndt i

forskiellig Betydning, det almindelige Løsen, misforstaaet *Egennytte* den almindelige Grundsætning hos Folk som hos Enkelte. At nu Følgen heraf 234 nær var blevet alle Staters Opløsning og Folkenes Trældom, det saae man, men at det tykkeste aandelige Mørke og groveste Barbarie maatte blive ligesaa nødvendig en Følge, det stræbde og det stræber man vel end at dølge for sig selv. Det er imidlertid Menneskehedens høieste Tarv at Faren aabenbares, og det er ganske vist den høie Tid at besinde sig, hvis den skal undgaaes, thi var det end ligesaa uafgjort, som det er vist for hvem der kiender noget til de menneskelige Vilkaar og Verdens Løb, om Udbredelsen af den egennyttige Tænkemaade, Vexten af den saakaldte Friheds-Følelse, og Fortsættelsen af hiin aandelige Afsondring, om disse Ting nødvendig igien maae fremkalde, ja fremmane en udvortes Opløsning og Trældom, hvoraf vi kun saae de yder ste Omrids i Napoleons Dage, saa blev det dog ligevist, at al sand Videnskabelighed maatte snart uddøe, og at man endnu i dette Aarhundrede, istedenfor den almindelige Oplysning, hvorom man drømde, vilde komme til at see det tykkeste Vankundigheds Mørke leire sig, ei alene over Bønders Hytter, men om Alter og Throne og de Lærestole hvorfra Oplysning *udbasunedes*. Dog, Beviset herfor lader sig kun føre i en egen Afhandling om Videnskabeligheds Udsigter ved Begyndelsen af det Nittende Aarhundrede, og jeg maatte her kun 235 berøre denne Sandhed for at minde om, at ligesaa nødvendigt som det er, hvis man vil finde sand Vidskab, da at søge den i Historien, ligesaa nødvendigt er det for hvert Folk, som vil fremme Menneskets sande Udvikling og Oplysning, at opgive den daarlige og forfængelige Lyst til ene at gjøre Alt, eller at være ypperst i Alt; at randsage sig selv oprigtig, for at opdage, *hvortil* det er i Særdeleshed *skikket*, og da at lægge Haand paa Værket ydmyg og ufortrøden, uden af Misundelse at kives og drages med Andre om deres beskikkede Deel, men glæde sig over det aandelige Vidunder at Slægter og Folkefærd kan i Kiærlighed tilegne sig hinanden og de svundne Tiders Herlighed. Havde kun Folkene christelig Troe og derved ret Forstand paa deres eget Bedste, Hjerterum til den majestætiske, salige Følelse at hele Sandhedens grændseløse, evige Rige med al dets udsigelige Herlighed kan blive vores, kan i Kærlighed eies saavel af Bonden bag Ploven som af Jordens den vægtigste eller høilærdeste Mand, at det er Daarlighed at kappes og kæmpe om andet end hvad der varer evindelig, og ene kan give Øieblikkets Børn levende, himmelske Kræfter og Glæder, de timelige Sysler virkelig Værd og Betydning: om uskrømtet inderlig, uforkrænkelig Kiærlighed, havde kun Folkene Hjerterum til at gribe og 236 derved Fornuft til at begribe disse klare, mægtige Sandheder, da vilde og maatte de og flux hellige alle deres Evner til at udvikle og forklare dem i Gierning og Sandhed, og Tiden er kommet, da Hindringerne for det store Værk kan borttrydtes, da et aandeligt Samkvem, en levende Vexel-Virkning kan finde Sted, som i de forbigangne Tider var hardtad umulig undtagen i de fromme Ønsker, hvilke vi dog, næst Gud, maae takke for at de engang kan gaae i Opfyldelse. Ved Bogtrykker-Konsten banedes Veien til Kundskabernes Omvandring i Europas Lande, og overalt, hvor Folkene i Reformationens Dage grebes af den himmelske Sandhed, der fandt og Videnskaberne talrige Skoler og Lærlinger, og dyrkedes, som det i *Skolen* bør skee, uden selv raadig Forskiel, kun under Christendoms Vinger. Saaledes skulde man kun faret fort, til *Høiskolens* Dage kom af sig selv, til Lærlingerne havde samlet baade Aar og Forstand til med modent Overlæg at kaare det Fag og den Gierning, hvortil de klarlig saae og af Erfaring vidste de vare bedst bekvemme. Men, de Dage syndes saa sure, man kedtes efterhaanden ved den langsommelige Skolegang og strænge *Skole-Mester*, og neppe fik man Duun paa Hagen, før man efterhaanden stjal sig bort og begyndte paa egen Haand en academisk 237 Bane uden andet Maal end at løsrive sig fra Skolens Tvang og raade sig selv. Var det skeet allevegne lige snart, da havde alt Haab om sand Videnskabelighed været ude for de europæiske Folkefærd, der saa øiensynlig vare beskikkede til at udvikle og fremme den, men til Menneskehedens Lykke var der Folkefærd, som langt senere end de andre forlode Skolen, ja hos dem alle fandtes der store Hobe som ei umiddelbar havde besøgt eller forladt den gamle *Latin-Skole*, det Første gjorde Udviklingen af den Forstand mulig, at al menneskelig Vidskab maae være historisk, og det andet nærer Haab om, at der hos alle Folkene vil findes nogle, som end nødvendig flere og færre, Slægter, som oplade Øiet for den *haandgribelige* Sandhed og Øret for dens uoverdøvelige Røst. Det er aabenbart, at ingen Indsigt er saa skikket til paa eengang at neddæmpe videnskabelig Hoffærdighed, Misundelse og Indskrænkning til sig selv, og tillige at opfordre til den mest utrættelige Virksomhed, den mest levende og venlige Vexel-Virkning, hertil, siger jeg, er ingen *Indsigt* saa skikket som den, at al sand Vidskab maae være historisk, samles stykkeviis ved historisk Granskning, og sammenføies efterhaanden ved Historiens Aand. Historien omfatter os alle med samt vor hele Forslægt fra Dagenes Be238 gyndelse, og Efterslægt til deres Ende, det er en Vidskabs-Kilde som ei kan udtømmes saalænge nogen tørster efter Sandhed, den aabner en Løbebane hvor der ei alene er Rum til Alle, men og en Priis til hver med den forunderlige Egenskab, at naar den vindes, da vindes alle de andre tillige *virkelig* i Aanden. Hvert Folk som har været et i aandelig Forstand *virkeligt* Folk, har og en Historie, ingen kan bedre end de selv bearbejde og forklare den, naar de vil hellige sig i Sandheden, og ei forklare hvad de ikke forstaae. Verdens-Krøniken, som beskriver Folkenes Vexel-Virkning og Tidsrummenes Sammenhæng, er i Følge sin Natur en Alminding som ingen med mindste Skin af Ret kan anmasse, men Alle med Føie tilegne sig, og da den indlemmer alle Folkefærds Historie i sig og stævner til et fælles Maal, seer man let at ethvert Fremskridt i den til Fuldstændighed og Fuldkommenhed er nødvendig Frugten af fælles Arbeide, og er fælles Vinding, *hvor* det saa end fuldføres. Ogsaa maae for den historiske Betragtning al unyttig Kiv om Folkenes og Videnskaberne Fortrinlighed bortfalde, thi alle høre de til Historien, den kan hverken forstaaes eller fuldendes uden Bekiendskab med dem, hvad de hidtil have virket maa Historien lære, hvad de kan vorde og virke maa 239 Fremtiden vise, hvad Godt og hvad Ondt der er skeet ved Folk og ved Kundskab, tilhører dem der *tilegne* sig det, er dem uvedkommende som *fralægge* sig det, om det saa end øvedes af deres kiødelige Slægt, thi Aanden vidner at Sandhed er aandelig; al videnskabelig Flid hævder sig Værd og Betydning, thi hvad der arbeides ærlig i Historiens Tjeneste, det arbeides øiensynlig til hele Menneskehedens Gavn, og de

enkelte Videnskaber faae overflødig Erstatning for det Heelheds *Skin* de miste, ved at indtræde i en levende Forbindelse og Vexel-Virkning med det hele fortløbende Menneskeliv. Ikke længer skal Sprog-Granskningen kunne ansees for tør og ufrugtbar, thi man hører i Tungemaalene levende Røster fra de ældgamle Dage, talende, uforvanskelige Mindesmærker om de forrige Slægters Aand og Idræt, thi selv deres Forvanskning er et saadant. Mathematiken og Physiken skal ikke vove at bestige en Dronningstol Historien nægter dem al Adkomst til, men de skal og derfor undgaae den Mistanke og Harme Historien kaster tilbage paa deres daarlige og hoffærdige Dyrkere; i Historiens Ledebaand skal de naae det *Maal* og den *Dybde* de ere skikkede til, uden at forville sig i Skyerne, eller fordybe sig i Afgrunden. Poesien skal ikke længere indbilde sig at den kan overflyve, 240maaee oversee eller løselig overfare Historien, som baade har dens høieste Flugt og dens Vinger i Gjemme, den skal af Historien lære at forstaae sig selv, som Røsten deels af den hele Histories og deels af de enkelte Tiders og Slægters *Aand*, den skal lære at kiende sit underdanige Forhold til *Sandheden*, og i dens Tjeneste opvække det Hensovne og sanke de i Tiderne omsprede Træk til et aandeligt Billede af Historiens Gang og til et Forbillede paa dens Forklaring, den skal træde i venlig Pagt med al sand Kundskab og Vidskab, oplive dem med sin Aande, og til Giengield annamme herlige Fjedre, Bod for de stækkede Vinger, klare Speile til Hjælp for de dummede Øine. Philosophien skal ikke tilbedes som en Afgud, der med tomme Hænder kan i ledige Timer berige sine Dyrk ere, og skabe Verdner af intet, men den skal da ei heller frygtes eller bandlyses, men agtes og elskes som Historiens Indsigt og Kiendelse i sin egen Sag, som Historiens Philosophie og Philosophiens Historie, som en stedse ufuldstændig men voxende, ufuldkommen men fortsat Erkiendelse af Mennesket som det er i Sandhed og udvikles i Tiden. Aabenbaret Theologie skal ingen aftrætte den Rang Historien hjemler, og en anden kan den, hvor Historien raader, aldrig naae, saalidt som den sande Theologie kan attraae nogen 241anden, da Menneskets historiske Udvikling ret egenlig maae være dens Hensigt og Maal, den er ikke længer en stræng Tugtemester, men en viis Raadgiver, der slutter sin Lærdom og sine Formaninger med de Ord: I have nu faaet Forstands oplyste Øine til at kiende Skilsmissen mellem Godt og Ondt, mellem Sandhed og Løgn, I see nu, at jeg bedrog eder ikke, da jeg lovede at lede eder til Viisdom, naar I vilde følge mig blindt saalænge eders Fornuft var aandelig blind, mene I nu at kunne undvære min Veiledning, og mine Forjættelser om Kraft fra det Høie, nu saa prøver det! Maalet som I skal naae, og Betingelserne under hvilke det ene kan skee, dem kiende I, dem kan I ikke mere, uden forsætlig at tillukke Øinene, tabe af Sigte, mig veed I at I kan ikke dømme, før I har *begre bet og forklaret mig historisk*, og, stævner nu som I vil havne!

Man seer fremdeles lettelig hvor klart et Lys der ved den historiske Betragtning opgaaer over den giensidige Afhængighed mellem den ringeste, flittige Samler og den viseste Fortolker, mellem Læsning, Tænkning og Erfaring, hvilken Betydning de daglige Sysler maae vinde i de Lærdes, og Videnskabelighed i de Læges Øine, i Videnskabs-Manden seer 242den Læge ei blot sit Øie men en Arvsamler for sine Børn, i menig Mand seer den Lærde Fædrene til Viisdoms Arvinger og Forfremmere; i al nyttig Handtering opdages efterhaanden aandelige Spor, som kaste Lys paa Dele af Historien, der ellers maatte stedse blive dunkle, og meddele al lovlig Handtering en Hæder og et Krav paa Opmærksomhed, der indlemmer den i Aandens middelbare Virkekreds, gjør den til Konst.

Dog, det nytter vel ikke at udmale et Billede, der, uagtet det vinker med den Glands, som er Sandheds Farve-Blanding aldeles egen, dog kræver et Offer naar det skal inderlig glæde og oplive, som Faa vel bekvemme sig til at bringe, thi Sandhed raaber giennem Billedet: giv mig dit Hjerte! erkiend din egen Ubetydelighed ei blot mod Ham du ei mægter at begribe, men selv imod den hele Slægt hvoraf du kun er et enkelt snart usynligt Led, vel skikket til en vidunderlig, evindelig Forbindelse med den hele Kiæde, dersom du lader dig giennemtrænge og beherske af Historiens, Kiærligheds og Sandheds Aand, men naar du vil være selvstændig, kun en afmægtig, dødelig Orm i Leer, som Historiens Aand om et Øieblik knuser, og naaer sit Maal, over Støvet og Ormen af dig og Millioner som du, ligesaa nemt som igiennem og ved dem. 243Det er ei en Tale som smigrer som Hovmod eller indbyder til Vellyst, og derfor vende sig mange fra Historiens alvorlige Aasyn og kaste sig i Øieblikkets Skiøgefavn, for der at sove eller drømme efter Hjertens Lyst.

Men, Danmark! vilde end alle andre Folkefærd ringeagte Historiens Tale og trodse dens Vidskab, dit Folk kan det dog ikke uden flux at forgaae, har kun sit Liv i sød, veemodig Amindelse af det Forbigangne, maae see Opløsning og Trældom for sine Øine, dersom det ikke tilegner sig Fædrenes Kraft og Viisdom i Kiærlighed, er fremfor alle Folk skikket til den historiske Idræt, til et levende Samfund i Aanden med de hensovne Slægter, til en villig Erkiendelse af Andres Fortrin og Ypperlighed, egen Ringhed og Afmagt. Vaagner, vaagner, Dan nemarks ægte Sønner, som hun end paa sin Alderdom holder til Bogen og minder om Fædrene! vaagner og arbejder flittelig, hver efter Evne og Leilighed, saa andre Folkefærd maae see hvad Historien er og formaaer, og maaskee opvækkes til ogsaa at søge deres aandelige Odel og Vidskab paa det eneste Sted den kan være at finde, i det aandelige Menneskes Aabenbaring, i Historien!